

دانشگاه تهران

دانشکده علوم
(بخش زیست‌شناسی)

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس

موضوع

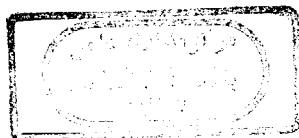
پرزندگان سقاسانان ایران

استاد راهنما : سرکارعلیه خانم دکتر حبیبی

بهزاد لک‌پور

۱۳۴۹

فروردین ماه

فهرست مند رجات

صفحه	موضوع
	مقدمه
	گسترش جغرافیائی پرندگان سقاسانان در ایران
۱	اختصاصات عمومی راسته سقاسانان
۳	رده بندی کلی سقاسانان
۴	صفات کلی خانواده آب قمبل ها
	تصویر آب قمبل معمولی
۵	گونه آب قمبل معمولی
۵	محل سکونت - صفات مشخص
۶	شناکردن - پرواز
۹	صدای پرند ه
۱۰	آشیانه - تخمها
۱۱	فصل تخم گذاری - غذا
۱۳	انگل داخلی آب قمبل - انتشار جغرافیائی
۱۴	پرند ه نرو ماده پیرد فصل زمستان
۱۶	پرند ه جوان
۱۷	اولین زمستان و تابستان - دومین زمستان و تابستان
۱۸	سومین زمستان و تابستان
۱۹	اندازه وساختمان بدن پرند ه نر
	تصویر آب قمبل سفید سر

فهرست مند رجات
۲

۲۰	آب قمبل سفید سر
۲۰	عادات و عیاد
۲۱	وئیع و رفتار کلی پرند ه
۲۲	تخم گذاری - آشیانه
۲۳	مواظبت از جوجه ها و دوره پرد راوردن
۲۳	غذای آب قمبل سفید سر
۲۴	انتشار جغرافیائی - شرح پرند ه نرو ماده مسن تصویر آب قمبل تاجدار
۲۶	محل زندگی پرند ه د ر طبیعت
۲۶	صفات کلی و عادات معمولی پرند ه
۲۸	صدا - رفتار و اعمال پرند ه
۲۹	آشیانه - تخم
۳۰	قمبل تخم گذاری و جوجه د راوردن
۳۱	غذا - انتشار جغرافیائی پرند ه
۳۲	قسمت بالائی و زیرین بدن
۳۳	مشخهات جوجه - پرند ه جوان
۳۴	اولین زمستان و تابستان
۳۵	دومین زمستان و تابستان و زمستان سال سوم تصویر مرزسل
۳۷	صفات مشخهات و عادات عمومی
۳۸	شنا کردن - پرواز - عیادای پرند ه

فهرست مند رجعات
۳

- ۳۹ تخم - روی تخم خوابیدن و بردن و آوردن - غذا
- ۴۰ خانواده مرغسقاها یا پلیکانها
- ۴۰ صفات کلی
- ۴۰ جنس و گونه های مرغسقا
- تصویر مرغسقای قهوه ای - پلیکان قهوه ای
- ۴۱ گونه مرغسقای قهوه ای - پلیکان قهوه ای
- تصویر مرغسقای سفید - پلیکان سفید
- ۴۲ گونه مرغسقای سفید - پلیکان سفید
- ۴۵ اختلاف شکل ظاهری دو گونه مرغسقای سفید و قهوه ای
- ۴۶ وضع و رفتار اجتماع مرغسقاها
- ۴۸ انتشار جغرافیائی مرغسقاها
- شجره اشتقاق پرندگان سقاسانان
- ۴۶ خلاصه مطالب پایان نامه
- خلاصه مطالب پایان نامه بزبان انگلیسی
- منابعی که در نوشتن این پایان نامه مورد مطالعه قرار گرفته است

مقدمه

یکی از موضوعهای علمی که برای تحقیق ارزش بسیار دارد مطالعه درباره موجودات زنده هرکشوری است و برهمزرد وطن پرست نیز لزوم تحقیق در مورد موجودات زنده کشورش پوشیده نیست چنانکه اکثر کشورهای راقیه نیز در این طریق گام نهاده اند .

ما دانشجویان نیز افتخار و مباحثات میکنیم که اساتید ارجمند ما نیز این مهم را نادیده نگرفته و موجودات زنده کشورمان را از لحاظ شعب مختلف زیست شناسی (رده بندی - تشریح و فیزیولوژی و اکولوژی) مورد بررسی قرار داده اند .

استاد ارجمند و گرانمایه سرکار علیہ خانم دکتر حبیبی که در شعب مختلف جانورشناسی تحقیق فرموده و تألیفات عدیده دارند تحقیق راجع به پرندگان سقاسانان ایران را بعهدہ اینجانب گذارده و از هر لحاظ بنده را راهنمایی و ارشاد فرموده اند در اینجا وظیفه خود میدانم که از زحمات ایشان صمیمانه تشکر و سپاسگزاری نمایم و امیدوارم که توانسته باشم از عهدہ وظایف محوله بخوبی برآیم .

ضمناً از جناب آقای دکتر بلوچ که منابع علمی در اختیار اینجانب قرار داده اند

صمیمانه تشکر مینمایم .

بہزاد لك پور

اختصاصات عمومی راسته سقاسانان

Order Pelecaniformes

بامطالعه محتویات معده پرندگان این راسته بنظر میرسد که این پرندگان ماهی خوار می باشند و پاپرده دارانی هستند که چهار انگشت پایشان بوسیله پرده ای، بیکدیگر متصل است و انگشت شست بطرف جلو چرخیده و بوسیله پرده ای به انگشت دوم پا متصل شده است.

در بسیاری از صفات دیگر این پرندگان بایکدیگر اختلاف دارند ولی در صفات زیر مشترک میباشند

چسبیدگی استخوان سقف دهان (Desmognathous) در آنها کامل نیست.

استخوانی که در پرندگان دیگر در زیر استخوان پروانه ای قرار دارد (Basipterygoid) در پرندگان این راسته وجود ندارد. استخوان جناغ سینه آنها (Sternum) معمولا یک یا دو جفت شکاف دارد و بندرت فاقد آنست قسمت داخلی ستون فقرات (برجستگی داخلی مهره ها) از بین رفته و یا اثر کوچکی از آن باقی است در بعضی از پرندگان این راسته استخوان فورکا (Furculum) به استخوان جناغ (Sternum) جوش خورده است.

استخوانهای مچ پا در همدیگر فرو رفته و یکی میشوند استخوانهای مچ در بال خیلی کوچک است استخوانهای انگشتان بال معمولا بسیار کوچک است. پوشش روی ساقه پر (Aftershaft) کوچک شده و بابتگی از بین رفته است زبان کوچک شده است. پرند جوان تازه از تخم رآمده (Nidicolus) کور بدنی میآید و در بناه پره های اولیه (Preplumula) آشیانه میکند این پرنده ها در اوائل خارج شدن از تخم تقریبا برهنه هستند و دوره پرورده را در آنها نسبتا طولانی است.

تخمها معمولا بدون لکه بوده و بوسیله یک پوسته آهکی پوشیده شده است. تخمها در

پرندهگان استوایی (Tropics birds) استثنائا لکه دار است و پوشش آهکی در روی

آنها تشخص داده نمیشود.

صفات فرعی و متخیر زیرا نیز میتوان به صفات کلی فوق افزود.

تعداد مهره های گردنی ۱۴ الی ۲۰ مهره است سوراخهای بینی بصورت شکاف نسبتا

بزرگی است که در پرندهگان استوایی بازولی در رقیه پرندهگان این راسته تا اندازه ای بسته یا

کاملا بسته است سرخرگهای سیات در پرندهگان استوایی جفت بوده و در پرنده Sula

(پرنده ای که در ایران نیست) جفت یا فرد میباشد و در مرغ سقا سرخرگ سیات منفرد بوده و

در طرف پپ گردن وجود دارد. عضو تولید صدا (Syrinx) در محل انشعاب نای

به نایژه قرار دارد و ساختمان آن در خانواده های مختلف این راسته متفاوت است.

عضلات درونی این عضو در مرغ سقا و پرنده Sula وجود ندارد عضله پای پرندهگان

که با آن شاخه را نگه میدارند در مرغ سقا و پرنده Sula وجود ندارد بخش مدور جلوی

زانو (Pateller) در مرغ سقا رشد زیادی نموده است و این بخش در آب قمبر بشکل مشبك

درآمده است شاهپره های دم ۱۲ الی ۱۶ عدد می باشند (در مرغ سقا ۲۰ الی ۲۴ عدد است)

وسعت بالها زیاد شده ولی تعداد پرها تقلیل یافته است.

”رده بندی گلی سقاسانان“

راسته سقاسانان (Order Pelecaniformes)

شامل سه زیرراسته میباشد بنامهای

۱ - سقائیان Pelecani

۲ - پرندگان دریا های گرم Fregates

۳ - پرندگان مناطق استوائی Phaethontes

پرندگان دریا های گرم و پرندگان مناطق استوائی در ایران دیده نشده اند .

زیرراسته سقائیان شامل خانواده های زیر میباشد

۱ - خانواده آب قمبل ها Phalacrocoracidae

۲ - خانواده مرغ ستاها Pelecanidae

۳ - در ایران دیده نشده اند Sulidae

خانواده آب قمبل ها شامل اجناس زیر است:

جنس آب قمبل Genus Phalacrocorax

جنس آب قمبل شامل گونه های زیر است:

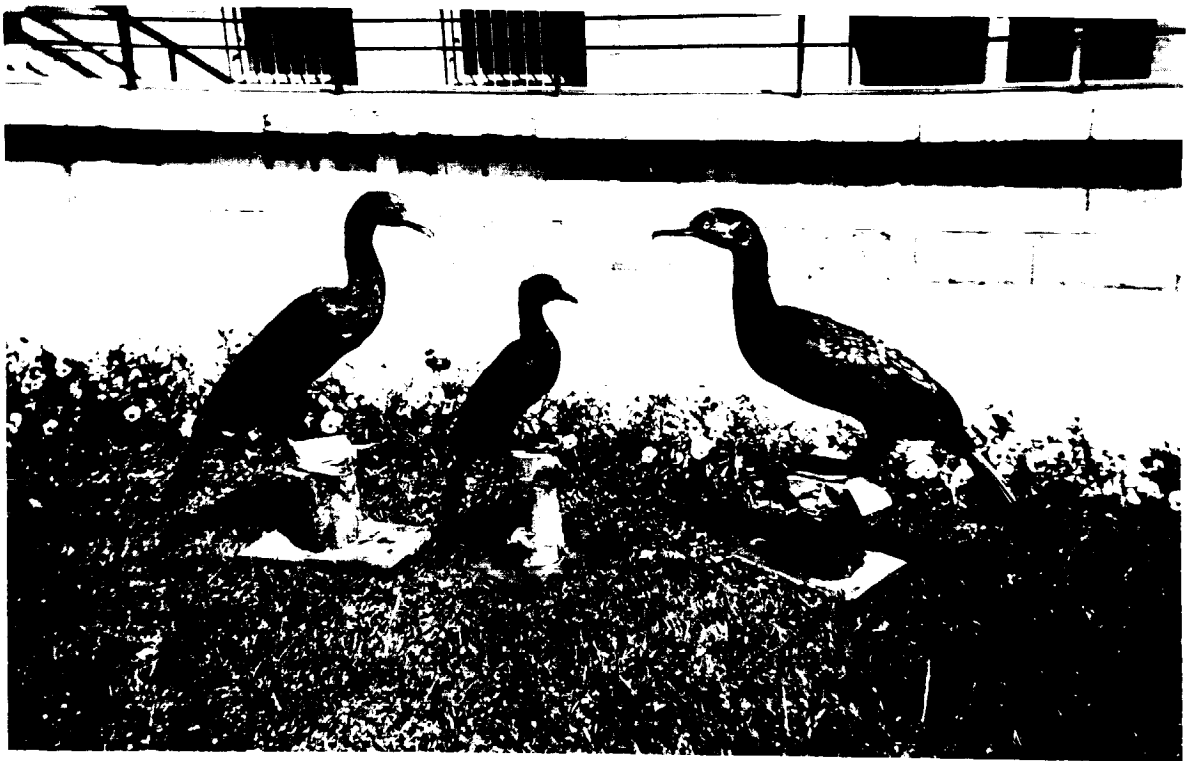
۱ - آب قمبل معمولی Phalacrocorax carbo carbo

۲ - آب قمبل تاجدار Phalacrocorax aristotelis aristotelis

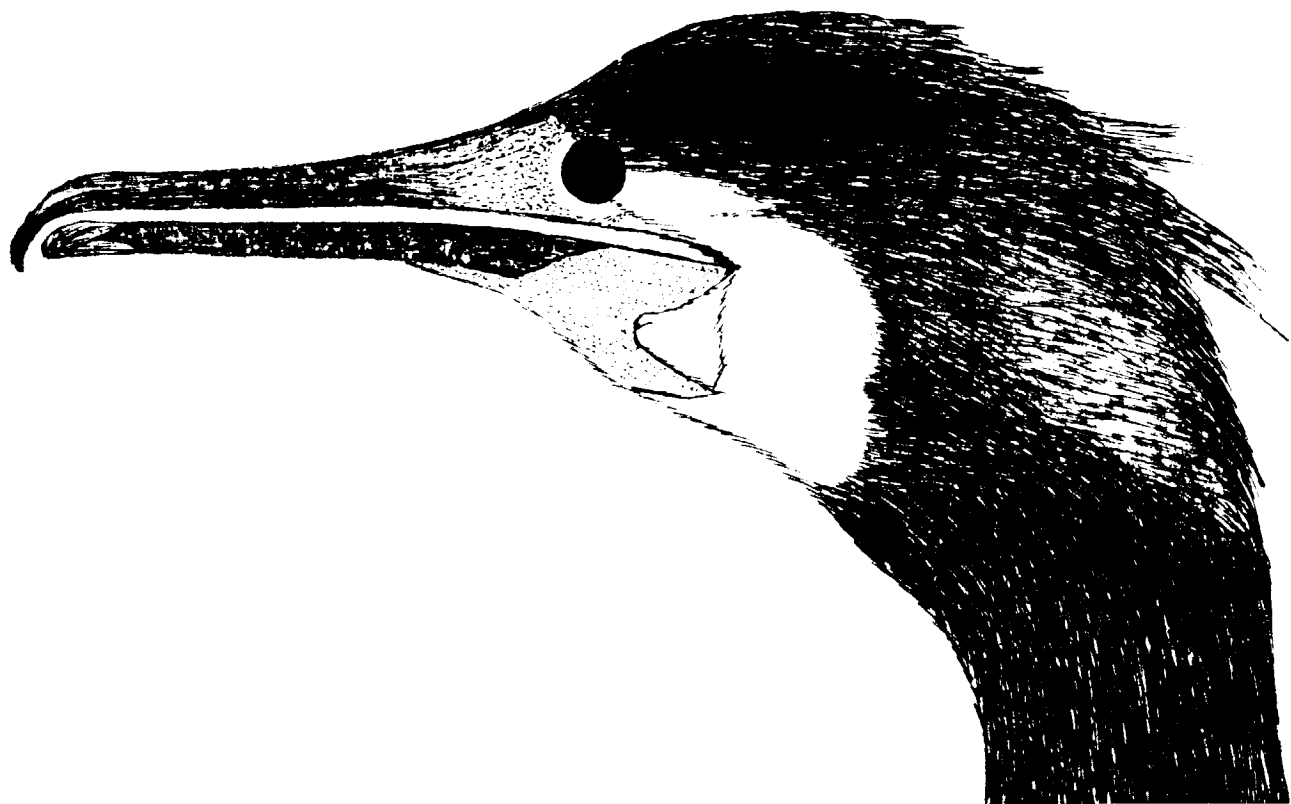
۳ - مرزسل Phalacrocorax pygmeus

گونه آب قمبل معمولی شامل زیرگونه زیر است:

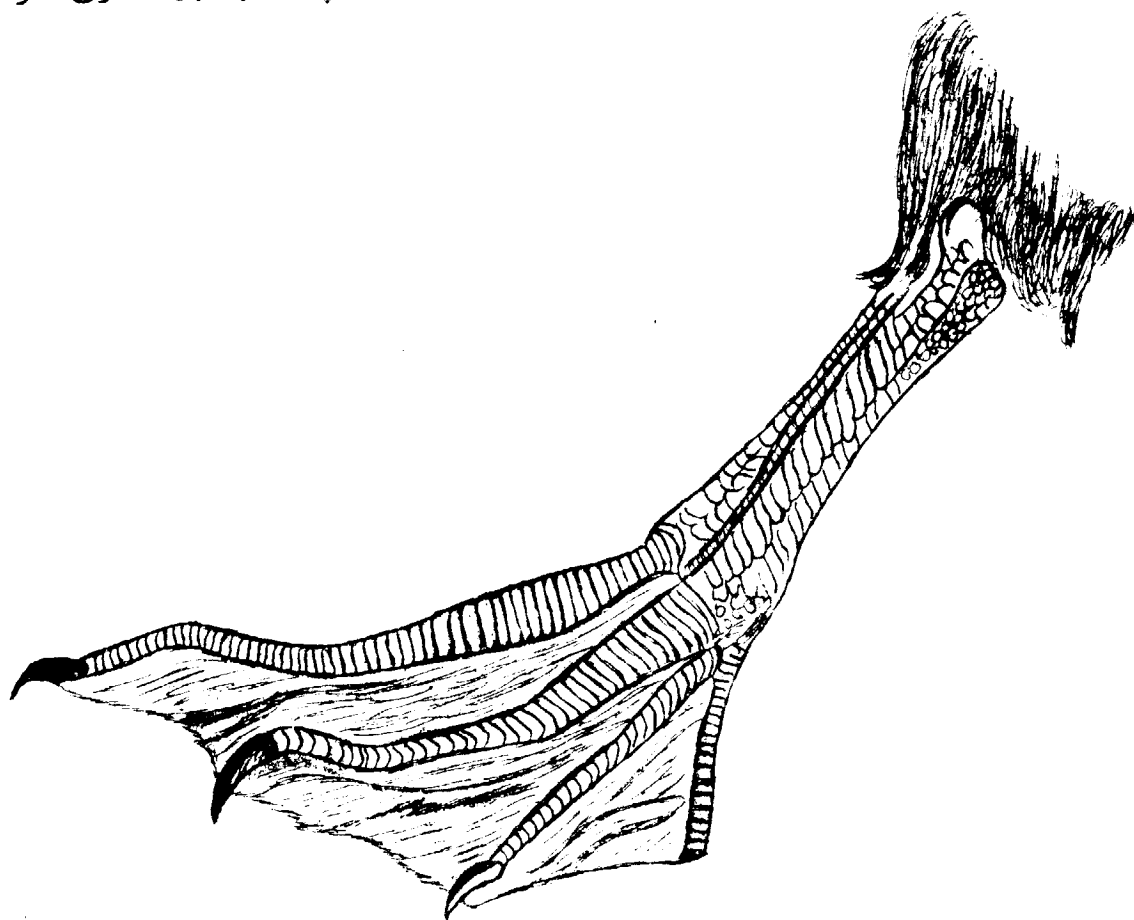
۱ - آب قمبل سفید سر Phalacrocorax carbo sinensis

تصویر آب قمبل معمولی و مرزبل از کلکسیون موزه دکتر فاطمی

سرو پای آب قمیل معمولی در اندازه طبیعی

گونه آب قمبر معمولی - قره غاز - قره باتماق

Ph. Carbo carbo

نام لاتین آن

Pelecanus carbo Linnæus

The Cormorant

نام انگلیسی

(در گیلان بنام آب قمبر معروف است درمازندران بنام قره باتماق و در نقاطی از سواحل دریای خزر که بزبان ترکی تکلم میکنند بنام قره غاز مشهور)

محل سکونت

این جانور معمولا زندگی دریایی دارد هر چند که خیلی دور از ساحل دریا دیده نشده معمولا در سواحل دریا یا در خلیجهای دهانه ای و رودخانه هایی که دارای جزر و مد میباشند بسر میبرند در سواحل پست شنی و یا گل رستی و هم چنین در سواحل سنگلاخ و گاهی در کنار آب شیرین هم دیده میشوند واکثرا در اطراف دریاچه های بزرگ و رودخانه های دور از دریا تخم گذاری کرده و گاهی نیز در اطراف مخازن کوچک آب دیده شده اند .

صفات مشخص و عادات عمومی

پرنده ایست بزرگ و سیاه با آردن بلند و زیبا و منقاری نسبتا طولی که نوک آن کمی برگشته است و زمانیکه روی آب می نشیند بطور محسوسی وضع عمودی دارد و در میان مرغان دریایی فقط آب قمبر تاجدار شباهت زیادی با آن دارد . معمولا پرنده گان پیر این دو گونه (آب قمبر معمولی و آب قمبر تاجدار) از یکدیگر بخوبی تشخیص داده میشوند . در آب قمبر معمولی چانه و اطراف صورت سفید بوده و پرهای بال آنها قهوه ای برونزه یا سیاه رنگ است قسمت نزدیک به مخیج و قسمتی از پرهای ران آنها بطور مشخصی سفید رنگ است این پرنده فاقد کاکل بوده

در گردن و اطراف سردارای موی پرهای سفید متمایل ب خاکستری است بالها و کتفهای این پرنده دارای پوش پرهای قهوه ای برنزه میباشد در بعضی نقاط بدن پوست برهنه بوده (بدون پر) و در ناحیه گلو پرهای قهوه ای متمایل به زرد رنگی وجود دارد پرنده گان نابالغ قهوه ای، رنگ بوده و گونه های مختلف آب قمل در این سن از یکدیگر بسختی شناخته میشوند پرنده گان بالغ علاوه بر اینکه نسبتا بزرگ هستند سنگین جثه بوده و دارای گردن و منقاری سبب می باشند سینه و شکم در آب قمل سفید شکر، رنگ و گاهی هم برنگ متمایل بقهوه ای میباشد در حالیکه در آب قمل تاجدار این قسمتها کاملا قهوه ایست این پرنده گان در تابستان سال دوم که پروایهایشان شبیه پرنده گان پیر میشود تعدادی پرهای سفید رنگ در قسمت سینه و شکم دارا میشوند .

شنا کردن - در حالیکه گردن خود را راست نگاه داشته است آرامی در آب شنا

می کند و از مسافتات دور ممکن است این پرنده را با پرنده گان غواص اشتباه نمود منقار این پرنده در حین شنا کردن بطور عمودی رو بالا قرار میگیرد در حالیکه پرنده گان غواص منقارشان را افقی یا کمی بطرف بالا میگیرند .

پرواز - پرواز مستقیم و نسبتا سریع و با قاعده دارند بالهایشان را کمی تند بهم

میزنند گردن بطرف جلو گشوده میشود و پاها در زیر دم قرار میگیرد حرکت بالها ممکن است در موقع سبک پروازی، قطع شود معمولا در فاصله کمی نسبت بسطح آب پرواز نموده و موقعی که میخواهند از برتگاه یا نشستن گاه مرتفعی بسطح آب فرود آیند دم خود را بطرف سطح آب خم میکنند ولی بعضی اوقات در ارتفاع نسبتا زیادی پرواز می کنند مخصوصا زمانی که قصد عبور از یک سرزمینی را دارند سبک پروازی طولانی و پابند پروازی در آسمان انجام میدهند گاهی

اتفاق می افتد که این پرندگان پرواز ماریچی می کنند و آنقدر باین عمل ادامه میدهند تا از نظر ناپدید گردند. بلند شدن از سطح آب معمولاً با کوشش فرار از آن صورت میگیرد مگر در مواقعی که باد های طوفانی در حال وزیدن باشد قبل از اینکه بمسیر اصلی خود برسند در سطح آب بالهارا بهم میزنند در حالت استراحت بدن پرند ه وضع مخصوصی بخود میگیرد بدن حالت راست افقی متمایل بجلو را پیدا می کند انحنای گردن حالت (S) بخود میگیرد استخوانهای مچ پا حالت مستقیم و کشیده پیدا می کند معمولاً روی پا یا میایستد ولی این پرندگان گاهی هم با سینه خود روی زمین استراحت می کنند راه رفتن بسختی وارد ک و از صورت میگیرد . کمتر اتفاق می افتد که بچندین محل حرکت کنند گاهی برای اینکه وضع قرار گرفتن خود شانرا در روی تخت سنگی عوض کنند بطرز رشتی لولای می کنند برعکس اردک ها این پرندگان نمی توانند روی آب زمانیکه تغذیه نمی کنند استراحت نمایند . ولی در سواحل شنی و غیره برای استراحت فرود می آیند و اغلب دیده شده است که خط طولی از این پرندگان در حال استراحت در کنار آب یا توقفگاه پرندگان روی تخته سنگها یا در محل های مشخص شده برای شناگران یا پستهای دریائی صرف کشیده اند گاهی هم در روی آب و یا در روی سیمها و نرده ها صرف می کنند هم چنین گاهی در روی درختان و مکانهای بلند مانند گلدسته های مساجد و یا کلیساها و یا دودکشها می نشینند یکی از خصوصیات بارز این پرندگان رفتاری است که در موقع ایستادن دارند باین معنی که در موقع ایستادن بالهای خود را نیم گسترده می کنند تا در هوا خشک شوند اغلب با گسترده کردن بالهایشان در حالیکه خوابیده اند سر خود را در زیر بال مخفی می کنند حالت ثنا کردن آنها را قبلاً متذکر شدم در موقع حمام گرفتن آب را با طرف میباشند و بالهایشان را بهم میزنند و سر خود را در داخل آب فرو میبرند